

Marianne Niemelä

Esteettömyyden tavoittelussa pitäisi lähteä yhdenvertaisesta kulttuurikokemuksesta

Kun keskustellaan museoiden esteettömyydestä, on yleensä kyse siitä pääseekö museotilaan pyörätuolilla. Kuitenkin se pääseekö tilaan ylipäättään, on tavoitteena varsin alentava sekä näkökulmaltaan rajoittunut. Esteettömyyden tavoitteessa pitäisi katsoa koko museovierailun tasapuolisuutta kokemuksena, sekä ottaa huomioon laajempi skaala eri syrjiviä rakenteita.

Esteellisyyden ratkaisu on pitkään tuntunut olevan voivottelu, minkä vuoksi on hyvä että esteettömyyden tueksi on nykyaikana saatu myös lainsäädäntöä. Toisaalta kun esteettömyydelle sitten veloitetaan tekemään jotain, yleensä se tarkoittaa, että mittailaan kynnyksiä ja taputellaan selkään siitä kuinka "esteettömäksi" tämäkin näyttely on tehty. Siinä saatetaan helposti ohittaa sellaisia yksityiskohtia kuin että esteettömyys ei ole kerralla valmista, vaan sitä pitää ylläpitää ja kehittää.

Usein myös tunnutaan uskovan, että yksi ratkaisu auttaa kaikille, vaikka esteettömyyden kirjo on laaja. Pyörätuoli voi olla henkilöllä käytössä myös satunnaisesti. Jotkut, jotka voisivat istua pyörätuolissa, liikkuvat mieluummin kepin kanssa. Näyttelyiden suunnittelu kuitenkin tuntuu rakentuvan sen oletuksen varaan, että ihminen joko kävelee tai ei kävele. Usein näkee, että tilassa mahtuu hyvin liikkua pyörätuolilla, mutta huonosti liikkuvia tila palvelee heikosti. Penkkejä saattaa olla niukasti ja harvakseltaan, silloinkin usein vain yksi kappale, jossa saa pelätä vievänsä paikan näyttelyvalvojalta.

Ei myöskään ole lähtökohtaisesti hyväksyttävää, että pyörätuolissa liikkuvilla on erillinen sisääntulo näyttelyyn, varsinkin sen ollessa yleensä kiertotien päässä. Esteettömissä sisäänkäynneissä toistuu usein se ironia, että se joka liikkuu huonoiten, joutuu kulkemaan pisimmän matkan sisätiloihin. Erilliset sisäänkäynnit ovat myös esimerkki tilanteesta, jossa esteettömyys näennäisesti toteutuu, mutta yhdenvertainen kokemus ei toteudu. Näin museovieras tuntee itsensä ulkopuoliseksi jo ennen kuin pääsee näyttelyyn sisään.

Liikkumisen lisäksi ihmisillä saattaa olla muita erityistarpeita. Kävelemisen lisäksi kaikki eivät myöskään ole joko näkeviä tai sokeita, minkä vuoksi esimerkiksi ovet, oviaukot ja hissien paikat pitäisi olla selkeästi rajattuja. Lisäksi näyttelytekstit pitäisi olla hyvin valaistuja ja tarpeeksi isolla fontilla. Teksti ei saa olla lattian, eikä katon rajassa. Ideaalisti myös äänioppaan käyttö näyttelyssä olisi mahdollista. On myös hyvä kertoa ennen näyttelyyn sisäänpääsyä, jos tilassa on kirkkaita valoja tai kovia ääniä, sekä (harvemmin) voimakkaita hajuja.

Esteettömyys on muutakin kuin fyysisiä ominaisuuksia

Tiivistettynä museoiden isoin esteettömyysongelma ei yleensä ole pääseekö sinne fyysisesti sisään, vaan että kaikki eivät tunne oloaan sinne tervetulleeksi. Esteellisyys on yksi tiettyyn ihmisryhmään kohdistuva syrjinnän muoto ja sellaisena varsin yleinen, mutta syrjintää tapahtuu paljon muidenkin ihmisistä riippumattomien ominaisuuksien perusteella. Vammaisten lisäksi etninen tausta on suomessa yleisin syrjinnän peruste. Sen lisäksi syrjintä voi kohdistua esimerkiksi seksuaali-identiteettiin, ikään ja sukupuoleen.

Etniseen taustaan perustuvan syrjinnän torjuminen näyttelytilassa ei kuitenkaan ole aivan yhtä yksiselitteistä. Sen perusteella voi kuitenkin huomioida esimerkiksi onko näyttelyteksteistä olemassa käännöksiä, sekä olisiko näyttelyn aiheutta mahdollista lähestyä muustakin kuin vain länsimaisesta näkökulmasta? Ylipäätään kohdeyleisöä kannattaa ajatella laajemmin. Esteettömyyttä on myös sosio-ekonomisten tekijöiden huomioon ottamista. Useat museot tarjoavat vähintään eri erikoisryhmille alennuksia, minkä lisäksi museoon olisi hyvä olla myös ilmaispäiviä ja mielellään useammin kuin kerran kuussa.

Esimerkiksi sukupuolivähemmistöjen huomioimiseksi olisi tarpeellista, että museoista löytyy unisex vessa. Usein tätä tarvetta ajaa erillinen invavessa, joka kuitenkin on vain se vähimmäinen, ei yhdenvertainen, ratkaisu. Muutenkin tasavertaisuuden nimissä olisi suotavaa, ettei se museon yleensä ainoa invavessa ole siellä vihoviimeisessä nurkassa.

Käytännön esimerkkien sijaan kaikkein tärkeintä esteettömyydessä on kuitenkin asenne ja halu ottaa asioista selvää. Kun lähdetään siitä, että muutos voi olla kokonaisvaltaisempaa, on jopa mahdollista, että se toteutuu.

Kirjoittaja on taidehistorioitsija ja kuraattori, sekä queerfeministisen kulttuurikollektiivi Utopia Helsingin jäsen.